

11/12

Biskop Cullberg

betonade i ett föredrag i Uppsala häromdagen med starkt patos att man måste vara rakryggad, och han deklarerade tillika att den svenska kyrkan aldrig kunde samarbeta med en totalitär stat. Hans uppfattning har tydligen undergått en glädjande förändring sedan han skrev sitt beryktade herdabrev år 1940. Då hette det att en kyrka som får förkunna evangeliet "principiellt skall vara

redo att tjäna sin Herre och sitt folk i varje situation och inom ramen för varje samhällsskick", att "icke ens angrepp på den allmänna tanke-, tros- och yttrandefriheten får föranleda kyrkan att frångå sin lojalitet mot dem som har den politiska ledningen av hennes folk om hand" och att "för många människor synes demokratins undergång innebära ett dräpdrag för kristet samfundsliv över huvud. Jag kan icke se saken så." Men det har ju också hänt mycket sedan 1940.

Biskopen vill ha tro och kyrkobyggen

Den nye biskopen i Stockholm har genom sitt herdabrev framkallat debatt. Väsentligen har denna gällt infall av tvivelaktig men från författarens synpunkt perifer natur: förordet för korstecknet, kravet på en skärpning av abortlagstiftningen, talet om ett speciellt kyrkligt parti. Andra punkter i brevet förtjänar också att tas upp. I det hela får man intrycket av en iver att producera åsikter i skilda frågor som inte baseras på djupare reflexion. På biskopens ärlighet tvivlar man inte, men den verkar lättvunnen och ibland rent av tanklös. Ett aktstycke av samma kvalitet från framstående icke kyrkligt håll skall säkert betecknas som alltför svagt för att tas riktigt allvarligt. Kyrkans män är vana vid att profitera av den breda, väl sinnade och oreflekerade opinion som utgår från att på de religiösa områdena duger det att säga och skriva ungefär vad som helst; klara besked kan inte ges och får inte begäras. Emot kritik har man det gamla skyddet att klaga över illvilja och förföljelse, att antyd villigheten att från statskyrkans trygghet och välstånd fly till katakomberna.

Själva tron behandlar biskopen ytterst summariskt, på sidor av 150, och av dessa 4 sidor är minst hälften polemik eller stämningmakeri. Vad man får veta är att "den kristna tron är tron på undret" ("ta bort undret och det finns ingenting kvar") samt att denna tron "för tanken måste bära de orimliga förtecken"; "jag tror trots att det är orimligt", "jag vet att Guds ord är sanning". Det är sympatiskt att de kristna försöken att framställa den religiösa tron som något överensstämmande med, ja, direkt härflytande ur förnuftets verklighetsanalys, sålunda med några ord avvisas som ohållbara. Men nog måste även troende som tänker en smula stå frågande inför denna meningslöshet — att biskopen vet något som han finner orimligt. Det rediga tänkande som i detta stycke avvisas som en ofarbar väg till sanningen söker biskopen uppenbarligen i överrätt tillämpa. Då han kommer in på andra frågor är han inte så hänsynslös och så tillitslös mot sina läsare att han senterar sina meningar som en gång orimliga och s. Han får, som vi andra med sakuppgifter och s.

ningar.

Medan frågan om trons sanning avfärdas lika snabbt som lättsinnigt, blir frågan om trons lämplighet rätt ingående diskuterad. Under hänvisning till Hägerström sägs att "det torde vara svårt att utan vidare upprätthålla talet om objektiva eller absoluta värden... Man skulle kunna ta exempel från alla områden av värdelivet och understryka föränderligheten i värdeuppfattningen." Endast en religiös motivering kan alltså ge absoluta värden. "Tar man bort själva utgångspunkten eller förutsättningen, dvs. ett gudomligt du skall eller du skall icke, då finns det, så vitt jag kan se saken, ingen möjlighet att motivera varför man skall göra gott eller värna om sanningen..." Om inte denna motivering finnes, "för värdena en ganska flyktig tillvaro", de flaxar "omkring som skadskjutna fåglar".

Resonemanget beror på ett missförstånd. Hägerström har analyserat värdeomdömenas speciella natur som uttryck för känslor, han har inte byggt på det självklara, att värderingarna skiftar i tid och rum. För Hägerström, liksom för varje tänkande människa, är det tydligt att värdeomdömen i och för sig är lika ofrånkomliga som mat och dryck; vi kan inte leva en timme utan värderingar. Någon Gudstro behövs inte för denna produktion — frågan är om en Gudstro behövs för att vissa allmänna regler skall kunna motiveras. På den frågan är det enklaste svaret att överallt uppställs och tillämpas sådana allmänna regler, grundade på profana eller metafysiska målsättningar och föreställningar. Den sanktion

17/12

som efterlyses kan dessa regler få dels genom yttre och inre jordiska påverkningar (straff, påtryckningar, samvete), dels genom straff och belöningar i en annan värld. Gudstron i och för sig ger ingen speciell sanktion om den inte förenas med låt oss säga himmel och helvete — men på frågan om existensen av dessa ting vill hr Ljungberg av lättförståeliga skäl inte ingå. Bortsett från att hans bevisning alltså upplöses i intet är det av intresse att se hur han tänker sig religionen som stöd för fasta och entydiga värdenormer. Att den kristna religionen väcklat mellan de mest skilda normer och att sådana av hr Ljungberg värderade saker som folkstyrelse och frihet kommit till under kyrkornas ursinniga motstånd — det berörs inte heller i denna obekrivligt torftiga "bevisning" för trons lämplighet, en "bevisning" som ju i själva verket utgår från att vi alla, kristna, fritänkare och hedningar, har de värderingar som det gäller att skydda.

*
En stor del av hr Ljungbergs brev behandla yttre organisatoriska saker. Han vill ha vackrare och flera kyrkor. Naturligtvis är intet att säga mot försköning av kyrkorna; främmande är blott att denna sak ses som något centralt, som om det vore en huvudsak för de troende att lyssna till Guds ord i en angenäm miljö. Mera diskutabelt är kravet på flera kyrkor. Dagens Nyheter räknade dem som besökte högmässan i kyrkor förra söndagen; resultatet anges i vidstående tabell. Det visar sig att mindre än en tredjedel av samtliga platser i kyrkorna var upptagna. Talet om Stockholms överfulla kyrkor tycks vara högst överdrivet. Då kyrkorna några gånger om året genom speciell utstyrelse och traditionella anknytningar får ökad attraktion är de visserligen överfulla, men på jultotta och nyårsdag kan man inte rimligen bygga krav på nya kyrkobyggnader.

Självfallet förutsätter hr Ljungberg att försköning och nybyggnad av kyrkor skall ske på statens bekostnad. Andra samfund får bygga sina andaktshus själva; de blir visserligen ofta enkla, men besöksfrekvensen lär vara vida större än i de statliga lokalerna. Ibland sägs det från kyrkligt håll att man gärna släpper sambandet med staten, man hotar nästan med att skilja kyrkan från staten. När det gäller att skaffa pengar till de egna behoven tycks inte dessa stolta deklarationer vara tillämpliga; att de som vill gå i kyrkan skulle bekosta den, det ter sig tydligen som ett orimligt förslag.

Kyrksamheten

Den redogörelse som i går lämnades för antalet kyrkbesökare den 5 december i årtyder på att kyrkorna i Stockholm inte är överbelagda; mindre än en tredjedel av samtliga platser var upptagna. Med detta konstaterande är naturligtvis inte klarlagt hur stor del av stadens befolkning som besökte högmässa samma dag; det finns en hel del lokaler utanför kyrkorna där gudstjänst hålles. Med all säkerhet kan emellertid påstås att högst två procent av huvudstadens invånare bevistade högmässan.

De angivna siffrorna är inte representativa. De är utan tvivel högre än en undersökning för hela året skulle ge. Biskop Ljungberg betonar i sitt herdebrev att kyrksamheten är särskilt stor under adventstiden, liksom vid några andra högtidliga tillfällen under året. Hr Ljungbergs företrädare, biskop Björkquist, framlade år 1949 uppgifter om antalet besökare av högmässor under detta års första halvår i flertalet Stockholmsförsamlingar; härvid inräknades även de som inte hörde på gudstjänsten i en kyrka. Enligt dessa siffror skulle den genomsnittliga besöksfrekvensen ligga under en procent av befolkningen. En jämförelse mellan siffrorna från olika församlingar 1949 och 5 december 1954 visar att 1954 års siffror är relativt höga. Första halvåret 1949 var den genomsnittliga besöksfrekvensen i Storkyrkoförsamlingen 385, i Hedvig Eleonora 388, i Gustav Vasa 329, i Katarina 187; motsvarande siffror för den första söndagen i

denna månad är 910, 650, 520 och 330, för att nämna några exempel. Talet om de överfulla kyrkorna är alltså ännu mera överdrivet än de i går anförda uppgifterna antyder.

Vad angår kyrksamheten i hela landet har Dagens Nyheter vid två tillfällen gjort omfattande stickprov, i november 1928 och i juni 1949. De resultat som redovisades var ungefär desamma: en kyrksamhet på, generöst räknat, högst 4 procent. Vid båda dessa tillfällen påstods från skilda håll att beräkningarna var missvisande; i november var det för kulet för att gå i kyrkan, sades det, i juni var det för vackert väder. Det finns därför skäl att erinra om en av diakonistyrelsen gjord undersökning från åren 1952 och 1953, som ännu ej offentliggjorts, men välvilligt ställts till vårt förfogande. Den omfattar sju stift och visar följande genomsnittliga tal i procent av befolkningen för kyrkbesök vid högmässa:

Härnösands stift	2,7
Linköpings stift	3,1
Visby stift	4,7
Skara stift	4,3
Växjö stift	4,5
Karlstads stift	3,0
Uppsala ärkestift	2,3

De beräkningar som Dagens Nyheter framlagt blir alltså genom dessa av kyrkan själv utförda undersökningar be styrkta. De som gjorde ursinniga utfall mot våra uppgifter för fem år sedan får denna gång angripa den svenska kyrkan för förvanskning, förfalskning, snedvridning osv. — för att nämna några av de då använda invektiven.